

Fire breve fra P. A. Fenger, Slotsbjergby til Johs. P. Østrup, Bakkendrup

Ved lærer *Karl Rønne*

De to præster, P. A. Fenger, Slotsbjergby, 1827—55, og Johs. P. Østrup, Slagelse, 1825—30 (og derefter til sin død 1833 præst i Gørlev-Bakkendrup), var nære venner. De havde sammen med et par ligesindede præster dannet et konvent, en slags forløber for det så kendte „broderkonvent“, og de var knyttet sammen gennem deres fælles holdning til den lutheriske Kristendom på Grundtvigs linje.*)

Efterfølgende breve el. billetter fra P. Fenger meddeles her i deres oprindelige skrivemåde og ledsages af nogle oplysninger og noter.

Adresse: Velærværdige Hr. Pastor Østrup, Slagelse.

Kjære Broder.

Med Rette siger Jacobus: „Nu velan, I som sige: idag eller imorgen ville vi gaa til den eller den stad ect. I som ikke vide, hvad imorgen skal skeep, thi hvad er Eders Liv? det er jo en Damp som er tilsyne en liden Tid, men derefter forsvunden! I dets Sted I skulde sige: dersom Herren vil og vi lever, da ville vi gjøre dette eller det!“¹⁾

Jeg havde gjerne ønsket at være tilstede med de christelige venner paa den for Holm²⁾ saa glade Dag, at være tilstede

*) Se K. Banning: Degnekristne s. 26 og Hist. årbog Sorø Amt 1947 s. 64—81.

Fire breve fra P. A. Fenger til Johs. P. Østrup

for næste Mandag at tale et Guds Ord og meddele Broderen og hans Hustru det høiværdige Sakrament. Jeg ønskede saa gerne at have Leilighed til at tale med hans Høivelbaarenhed Greven³⁾ i Anledning af den Sag med Pastor Trüde,⁴⁾ hvilken det var at ønske i al Mindelighed kunde udjævnnes, uden at det skulde behøves at forlange Øvrighedens Kjendelse, det vilde være mig en stor Glæde at hilse paa den grevelige Familie, der har min uskrømtede Agtelse og Kjærlighed. Men disse Ønsker kan ikke opfyldes denne Gang. Den smitsomme Sygdom⁵⁾ tager overordentligt til. Der ligger her tre Lig og maaskee er den Fjerde død inden jeg faar dette Brev bortsendt. Enhver Død skal begraves inden 2 Gange 24 Timer. Schmidt⁶⁾ er syg og Du er borte. Dertil kommer, at En af de afdøde er gamle Lars Jørgensens⁷⁾ Kone, som absolut skal begraves ganske tidlig Mandag Morgen, og over hvem der skal holdes Ligprædiken.⁸⁾ Jeg slog paa at jeg vilde see at formaae en anden Præst til at overtage denne Forretning, men Familien ønskede at jeg selv, som har kjendt hende og dem, skulde gjøre det. Jeg blev nu kaldt over til gamle Lars Jørgensen selv. Han har saavidt jeg kunde skjønne subsultus tendinum,⁹⁾ er af og til forvildet og efter mit Skjønnende lever han neppe til Aften. I saa Tilfælde skal ogsaa han begraves paa Mandag. Maaskee kommer han og Konen til at følges ad. I samme Gaard er den unge Kone og hendes Barn syg af samme Sygdom. Da den gamle Kone var død kom Sprinklerne¹⁰⁾ frem. Pigen ligger ogsaa af samme Sygdom, saa at der ingen Friske er uden Manden, Karlen og et Barn. Under saadanne Omstændigheder vilde det være uforsvarligt at tage bort, naar ikke den høieste Nødvendighed var forhaanden. Ja jeg vilde ikke kunne forsvare engang at anmode en fremmed Præst om at udsætte sig for Faren ved at komme

Karl Ronne

imellem os, eller muligvis endog være Aarsag til at Sygdommen derved udbredtes videre. Derfor maa jeg bede dig sige min kjære Holm, at jeg imorgen ikke kan, ikke bør komme. Kan det ikke ordnes saaledes at Du tog ham og hans Kone til Alters imorgen efter Prædiknen? Ønsker han ikke det, saa faar vi at see til om jeg en anden Gang kan komme derned, og han faar da saalænge at opsætte sin Altergang.

Gud alene ved om jeg skal gaa fri, om min Time kunde være nær forhaanden.¹¹⁾ Havde Jesus ei Manddom taget, da vare vi alle blevne fortabet.

Havde jeg ikke den Trøst at Jesu Guds Søns Blod renser os af al Synd og at han ifølge sin grundløse Barmhertighed vil træde frem for mig, da vilde jeg, da maatte jeg ængstes. Men Gud være lovet! jeg er frimodig og beder: skee din Villie som i Himlene saa og paa Jorden.

Med de venligste Hilsener til din Kone og dem alle paa Holstenborg. Din Ven og Broder
d. 20 Marts 1830.

P. Fenger.

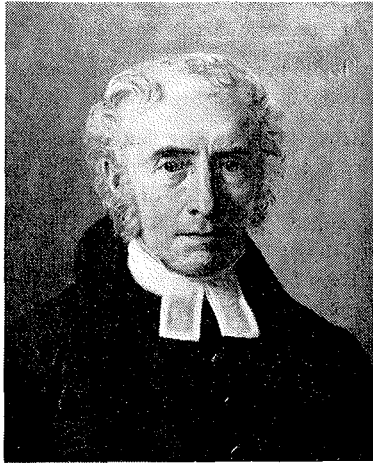
*Fire breve fra P. A. Fenger til Jobs. P. Østrup**Noter til brev af 20.-3. 1830:*

- 1) Jakobs brev 4,13-15.
- 2) Pastor J. A. L. Holm, Venslev-Holsteinborg 1827—61, en ven helt fra skoletiden af P. Fenger, der viede ham 19.-8. 1827 i Venslev. Holm viede Fenger i Slotsbjergby 3.-6. 1830, altså få mdr. efter dette brev. Han udsendte samme år, 1830, en udgave af Brorsons salmer.
- 3) Holsteinborg ejedes af lensgreve Fr. Ad. Holstein, der i disse år var stærkt optaget af bibelselskaber og hedningsmission, hvorom mange møder fandt sted på gården.
- 4) Pastor Tryde, Kvislemark-Fuirendal, var i modsætning til Fenger og Østrup ikke venligt stemt over for den frembrydende vækkelse.
- 5) I et brev til Grundtvig fortæller Fenger om denne sygdom: »Der er i de sidste tre Maaneder begravet 30 Mennesker i alle aldre paa Slotsbjergby Kirkegaard. Dødeligheden er meget stor. I mine Sogne er det sidste Aar hver 10. død, i en By i Nabosognet hver 5.« Det stærke langelandske og fynske indslag i Sydvestsjællands befolkning, som fandt sted i disse år, sættes andet steds i forbindelse med affolkningen efter denne sygdom. (Hist. Arb. Sorø amt 1942, s. 67, Banning: Vækkelserne — II s. 19). I Marie Christoffersen: Fra Hedeboegnen s. 58 omtales dette år som »sygdomsåret«.
- 6) Nabopræsten Schmidt i Lundforlund-Gerlev.
- 7) Gamle Lars Jørgensen (i modsætning til den unge af samme navn) ejede gården lige over for præstegården, den er nu delt, men hovedparten hører stadig til denne gård, Hashøjgård, og ejes af gdr. Harald Nielsen, Slotsbjergby.
- 8) Ligprædiken holdtes kun over standspersoner og indeholdt gerne en redegørelse for deres liv og betydning.
- 9) subsultus tendinum if. Håndbog over medicinske fagudtryk betegnelse for sidste stadium af kronisk nyrelidelse.
- 10) Sprinklerne: gammelt ord for hududslet ved epidemiske sygdomme. (Den store danske ordbog). Man blev altså først da klar over sygdommens farlighed. Det synes, som om Fengerslægtens

Karl Ronne

lægelige interesser også har gjort sig gældende hos præsten P. Fenger.

- ¹¹⁾ Fenger blev for øvrigt selv alvorligt syg og måtte gå i seng den 25. marts; han kom kun langsomt til kræfter.

Peter Andreas Fenger. 1799—1878. Sognepræst.

Malet af Constantin Hansen.

(på Frederiksborg, Hillerød).

Fire breve fra P. A. Fenger til Johs. P. Østrup

Adresse: Velærværdige Hr. Pastor J: P: Østrup, Bachendrup.

Tak for Hestene! det var et ærligt Broderstykke at Du hjalp paa mig. At den ene har skjæmmet sig lidt forekommer mig vel, men skulde de bruges var det neppe til at undgaa, de er skaanede mere end nogen af mine Heste og har faaet det samme foder. Jeg skjønner ret paa, hvad Du har gjort for mig i denne Henseende ikke endda saa meget for Nyttens jeg har haft af Dyrene, som for det Sindelag det forudsætter fra Dig imod mig. Hver Gang jeg saa dem drage ud eller komme hjem med Hestene gjorde det saa godt at tænke: det er Broder Østrups Kjærlighed som her giver sig tilkjende! Hvor mange mon jeg har af Venner i Verden, der gjorde det for mig?¹⁾

Skynd dig nu lidt og kom saa at Du kan være paa Fkst²⁾ Kl. 7. Vi skulde dog tale lidt sammen om Pinsten, og det faar vi Lejlighed til, haaber jeg, dels paa Hbg,³⁾ dels her. Ferd.⁴⁾ vil nok blive paa Hbg og ikke mere komme tilbage, paa denne Tour, til mig, saa at Du og jeg kan reise hjem fra Hbg lige naar vi vil, saa det var ikke umuligt at Du kunde komme hjem lidt ud paa Natten Mandag eller i al Fald kunde Du ride kl. 5 el 6 Tirsdag Morgen fra mig og være hjemme Kl 9. Kom! Skynd dig! Tak for sidst fra os alle til dig og dine. Augusta befinder sig vel efter Touren.⁵⁾

din Ven og Broder

9/5 33

PF

Karl Rønne

Noter til brev 9.-5. 1833:

- 1) Østrup har åbenbart hjulpet Fenger ud af en vanskelig situation ved at sende ham et spand heste til låns.
- 2) Fkst. Falkenstein, som ejedes af Fengers svigerfader, etatsråd Mantey.
- 3) Hbg. Holsteinborg.
- 4) Ferd. Fengers broder, Ferdinand Fenger. Han havde allerede i jan. 1832 talt ved et missionsmøde på Holsteinborg. Senere på året 1833 blev han kaldet til sognepræst i Lyng-Broby. (Mau: J. F. Fenger).
- 5) Fengers hustru Augusta f. Mantey var på denne tid meget svagelig.

Fire breve fra P. A. Fenger til Johs. P. Østrup

Adresse: Velærværdige Hr. Pastor J. P. Østrup,

Bachendrup Pdg. ved Aagaard.

Kjære Broder! Det gjør mig ondt at høre at Du er blevet syg. Gud bevare dig og lade denne sygdom blive til aandelig Velsignelse for Dig og Dine. Jeg kan ikke godt komme, thi i gaar aftes kom jeg først hjem, er træt og lider noget af Hovedpine og der venter adskilligt paa mig her. Vejret er slet og jeg har slet ikke tænkt paa min Prædiken. Du maa *endelig* med første, og med hver lejlighed lade mig vide, om det ogsaa kun er med to ord, hvordan det er med Dig. Bliver det ikke snart bedre skal jeg komme, hvordan jeg saa bærer mig ad. Slemmt er det at jeg kun har eet Par Heste jeg kan køre med og det Par var med mig i Kbh¹) og gjorde Hjemrejsen paa 14 Timer.

Hvad jeg havde skrevet blev casset. Dit vandt Bifald og der trykkes alt paa det, saa det vil ikke vare længe førend vi har det.

Med det ledige Embede²) er der endnu intet afgjort. Jeg kunne uagtet al anvendt umage ikke faa Din Fader³) med. Han og Din Svigerinde befinder sig vel. Din kones Søster er kommet ned med en Søn og befinder sig vel efter Omstændighederne. Hansgaard⁴) skulde have en Auction paa Holmen i Onsdags og kunde derfor ikke komme.

Vær trøstig, kjære Broder! Korset bærer Vidne at Du er med i Børneflokken. Lad mig snart, snart høre fra Dig. Meget har jeg ikke at fortælle fra Kbh. Muligt at Gr⁵) kommer herud i Septbr. Farvel, Gud styrke og bevare Eder.

Slbj 22/8 33⁶)

Din PF

Min Kone og Børn befinder sig vel.

Noter til brev 22.-8. 1833:

- 1) F.'s hovedærinde i Kbh. har sikkert været at bringe Ø.'s og sit eget indlæg ind til magister Jacob Chr. Lindberg, der altså har antaget Ø.'s, men forkastet F.'s. Det er »den vestsjællandske krig«, der raser, en pennefejde mellem de modstridende kristendomsopfattelser, i denne strid var F. en forgrundsfigur. (Se f. eks. Banning: Degnekristne s. 76 ff).
- 2) Der kendes intet til, at F. har tænkt på at forlade Slotsbjergby i 1833. I 1830 overvejede han at søge Vor Frelsers kirke, men trak ansøgningen tilbage, først i 1855 fik han dette kald. I 1842 blev han af beboere i Vemmelev opfordret til at søge derover, men opgav også det.
- 3) Ø.'s fader var oprindelig kongelig løber, men blev senere »mundskjænk«. Han skriver i et brev 3.-7. 1833 til sønnen: »I Dag har jeg overmåde meget at bestille, vi har i Dag et Taffel paa 80 Couvert og et paa 40 Couvert«.
- 4) Justitsråd Hansgård var en af de få mere fremtrædende folk, der tidligt sluttede sig til den grundtvigske retning.
- 5) Gr. — Grundtvig kom ikke til Slotsbjergby 1833. Han besøgte F. i 1828 med familien. Han glædede sig til at se »mine Smaa-drenge springe i Deres Have og min lille Pige vænne sig til at krybe og gaa i Deres stue (sønnerne Johan, f. 1822, og Svend, f. 1824, og datteren Meta f. 1827). Under sygdommen i 1844, da Grundtvig rejste rundt til sine sjællandske præstevener, var han atter i Slotsbjergby, men p. gr. a. sygdommen sov han under F.'s prædiken, hvad denne var meget skuffet over.
- 6) Dagen efter 23.-8. døde pastor Østrup 33 år gammel. (Nærmere omtalt i f. eks. Fra Holbæk Amt 1909 og i Frederiksen og Larsen: Dagen gryer — s. 9—24, Kbhvn 1930). Ikke uden effekt benyttedes dette tragiske dødsfald i vækkelsens tjeneste. Således kaldtes Ø.'s indlæg i »Den vestsjællandske krig« af hans venner en formanende »røst fra graven« over for modstanderne. Og i sin ligprædiken over venen sagde F. bl. a.: O, at det ikke maa have været i Vrede, at (Gud) kaldte sin tjener bort fra denne Menighed. Randsag Eder selv! I blandt hvem dette

Fire breve fra P. A. Fenger til Jobs. P. Østrup

Sandheds Vidne har staaet, om I ogsaa have hørt hans Ord, og givet det Magt at I dog skulle lader Eder forlige med Gud. O, hvor indtrængende har han talet til Eder, har han advaret og formanet Eder Endnu for kort siden, det var 10. Søndag efter Trinitatis, prædikede han for Eder i Anledning af Jesu Graad og Jerusalem om *Besøgens Time*, og hvor farligt det er at forsømme den. Han bemærkede blandt andet, at Gud ogsaa i det Evangelium, han forkyndte, besøgte Eder, og at det let og snart kunde være, at han kunde blive kaldt bort eller hjemkaldt. Det slog til. O, at det dog ikke maate skee, at Herren skulde tage Lyset fra Eder, som fra dem der ikke elskede det og derfor ikke vare det værd.

Endnu omk. 1920 levede en gammel kone i Bakkendrup, som kunne fortælle den overlevering, at der ikke i 100 år efter Ø.s død skulde komme en ret kristelig præst til byen.

Pastor J. P. Østrup, 1800—1833, død som sognepræst i Bakkendrup.

(Efter maleri af ukendt maler).

(Hos overlærer C. Ronne, København).

Karl Ronne

Slotsbjergby d. 16. Septbr. 1840.

Kjære Mdm. Østrup.¹⁾

Iaftes kl. 8 fødte Augusta et velskabt Pigebarn.²⁾ Hjælp os at takke Gud. Begge befinder sig ret vel. Lad ogsaa Sine³⁾ glæde sig over denne Efterretning. Fortæl hende at idag faldt en huggeblok, hvortil Anna⁴⁾ klyngede sig over paa hende og var Tøsen ikke faldet i Rendestenen, saa Blokken ikke kunde komme til at ligge paa hende med sin fulde Vægt, kunde hun let kommet en Ulykke til. Hun slap med nogle blaae Pletter og en stor Forskrækkelse. Saaledes holder Vorherre sin Haand over de smaae.

Naar De seer Hansgaards saa meddel dem Efterretningen om Augustas Nedkomst.

Tak for Deres og Sines venlige Besøg. Hilsen fra Hans Andersen,⁵⁾ som jeg saa for 8 Dage siden.

Deres hengivne Ven

P. Fenger.

Fire breve fra P. A. Fenger til Johs. P. Østrup

Noter til brev 16.-9 1840:

- 1) Efter sin mands død flyttede mdm. Østrup til København, hvor fra hun stammede. Men hun bevarede altså forbindelsen med sin mands præsteven.
- 2) Marie Vilhelmine Fenger f. 15.-9. 1840.
- 3) Ang. Sine: se senere omtale.
- 4) Datteren Anna F. f. 20.-7. 1837.
- 5) Hans Andersen, husmand i Vinde-Helsinge. Han havde tjent hos Østrup i Bakkendrup og var derved blevet vundet for vækkelsen. (Fra Holbæk Amt 1940 s. 163 ff, Banning: Vækkelserne II s. 104).

Den i brevet omtalte Sine er Østrups plejedatter, som blev optaget i præstehjemmet i Slagelse 6—7 år gammel omk. 1825. Da Østrup døde 1833 kom hun den følgende vinter i huset hos Fenger i Slotsbjergby for at forberedes til konfirmation, den fandt sted d. 6.-4.34. Hendes navn anføres i kirkebogen som Hansine Caroline Dallerup. I hendes salmebog, den Kingo-udgave som Fenger udsendte 1827, har han skrevet foran:

Til Østrups datter!

Ja, det ser du, det kalder jeg dig, ej alene fordi han fra den første Dag, han tog dig til sig, elskede Dig med en Faders Kjærlighed, og af den Velsignelse Gud gav ham meddelte Dig al det Gode: Det timelige som udfordredes til at føre en glad og lykkelig Barndom, men ogsaa og især, fordi han blev Din aandelige Fader.

Du tabte meget da Du mistede ham, jeg har ikke, langt fra ikke, opfyldt hans Plads, jeg har ikke været for Dig hvad han ville været, som tilforn saa ogsaa om han havde levet paa denne Dag og lagt sin Haand paa Dit Hoved. Næst efter Herren skal Du være ham taknemmelig for at Du kjender Din Frelser og Du har det evige Livs Haab. Dersom *jeg* ville kalde Dig min aandelige Datter, da taledes jeg ikke Sandhed: Du er *Østrups*, jeg vil have Glæde nok, naar jeg ser Dig blive i Det, som Du af ham har annammet, og naar Du med Tak til Gud maa erkjende, at Du med mine Ord er blevet bestyrket i hvad han lærte Dig.

Bliv Du paa Veien, ad hvilken han vandrede og han førte dig paa, og som Du i Dag lovede at Du vilde betræde, saa faar Du ham rigt at see med Englerøst træde Dig imøde for at lede Dig til hans og Din Salighed, hans og Din Gud.

Fire breve fra P. A. Fenger til Johs. P. Østrup

Maatte det skee at medfølgende Bog; hvis Indhold har ofte glædet og trøstet og oplivet den Salige under hans korte Pilgrimsvandring her paa Jorden, ogsaa maatte stedse mere, blive Dig kjær og *gavnlig*.

Og naar Din Tanke efter at være faret med Kingos Sang til Herren i det Høie, synker med den paa Jorden, som i Kristo kan være Dig kjær, maatte det da skee at Du, idet Dit Øie paa Bogen mindedes Østrups og Din Ven

Slotsbjergby d. 6. April 1834.

P. A. Fenger.

Fra Slotsbjergby kom Hansine Dallerup til København, hvor hun boede sammen med mdm. Østrup, og hvor hun senere antoges som lærerinde på Caroline Amalies Pigeasylskole. Da mdm. Østrup 1847 pludselig døde, stod hun uden tilholdssted. Hun havde imidlertid en veninde Juliane Judithe Rønne f. Angersbach, der også havde tilknytning til familien Fenger. Således var hun i Slotsbjergby d. 25.-3. 1835, da hun stod fadder til Fengers næstældste søn Rasmus, hun er indtegnet i kirkebogen som Jfr. Julie Angersbach i Kjøbenhavn. Hendes mand, skibskaptajn Henning Chr. Rønne, var efteråret før — i 1846 — forlist på hjemvejen fra Vestindien med briggen „Tre Damer“ i den bichayeske sø. (Hjort-Nielsen: Købmands- og skibsførerslægten Rønne s. 76, Kbhvnn. 1942). Den eneste efterretning man havde om forlistet var nogle mahogniplanker fra lasten, som drev i land på den franske kyst. Den unge enke sad da alene med tre børn, hvoraf et par tvillinger, der aldrig havde set deres far.

Disse to enlige kvinder flyttede nu sammen og førte fælles hus, og ad denne vej kom en del af Østrups ejendele og

Karl Rønne

papirer i slægten Rønnes eje. De findes nu i overlærer Cathrine Rønnes besiddelse.

Herfra stammer de her meddelte Fenger-breve og flere oplysninger i det ovenstående. Hvor ingen andre kilder er anført, må iøvrigt henvises til Barfoed: P. A. Fenger 1878.